

ΙΣΟΤΙΜΙΑ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΟΣ

ΕΝ ΤΗ ΑΡΧΑΙΑΙ ΕΛΛΑΔΙ

ΥΠΟ ΘΕΟΦΙΛΟΥ ΒΟΡΕΑ

*Εὐγενεῖς κυραὶ καὶ κύριοι.**

Τὸν ὑπὲρ τῆς ἰσοτιμίας, τῆς τελειοτέρας μορφώσεως καὶ τῆς εὐρυτέρας κοινωνικῆς δράσεως τῆς γυναικὸς ἀγῶνα, ὃν ἀπὸ μακροῦ ἀκαταπύνηται αἱ Ἑλληνίδες διεξάγουσι, καὶ τὸ πρῶτον τῶν Ἑλληνίδων συνέδριον μετ' ἐνθουσιασμοῦ χαιρετίζει σήμερον ἡ ἐπιστήμη, ἣ τις τὴν πρώτην ἐκ παλαιστάτου χρόνου ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὰς περὶ ἐξυψώσεως καὶ ἀναδείξεως τῆς γυναικὸς σκέψεις καὶ ἐνεργείας ἐν Ἑλλάδι, πρώτη δὲ καὶ ἀνύψωσε πράγματι τὴν Ἑλληνίδα καὶ ἐν πολλοῖς ἀπέδειξεν αὐτὴν πρὸς τοὺς ἀνδρας ἐνάμιλλον.

Ὅτι ἡ γυνὴ εἶναι ἐκ φύσεως ἰσὴ καθόλου εἰπεῖν πρὸς τὸν ἄνδρα καὶ δύναται νὰ συντελῇ εἰς τὴν κοινωνικὴν πρόοδον ὅτι εἰκαῖον εἶναι καὶ συμφέρον νὰ μὴ ὑστερῇ ἡ γυνὴ ἐν τῇ κοινωνικῇ ἐνεργείᾳ ὅτι ἐρθὲν εἶναι ἡ γυνὴ νὰ μετέχῃ καὶ ἀνατροφῆς καὶ μορφώσεως ὁμοίας πρὸς τοὺς ἀνδρας, πάντα ταῦτα τὰ διδάγματα, ἐφ' οἷς καυχᾶται καὶ σεμνύνεται ὁ νεώτερος πολιτισμός, δὲν εἶναι τῶν νεωτέρων, ὥς συνήθως λέγεται, ἀλλὰ τῶν Ἑλλήνων, τῆς δαμονίας ἐκείνης φυλῆς, ἣ τις πᾶν στοιχεῖον ὑπερέτερου πολιτισμοῦ ἐσπείρεν, ἐκαλλιέργησε καὶ προήγαγε πρῶτη. Καὶ δὲν ἔμειναν γινώμαι μόνον θεωρητικαὶ τὰ διδάγματα ταῦτα ἐν Ἑλλάδι, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ βίῳ τῶν Ἑλλήνων πολλαχῶς ἐφτηρμόσθησαν κατὰ πάσας τὰς περιόδους τοῦ Ἑλληνισμοῦ, αἱ δὲ Ἑλληνίδες ἀπὸ τῶν παλαιστάτων χρόνων καὶ ἄλλως ἐν τῷ βίῳ ἀνεδείχθησαν καὶ τῶν γραμμάτων καὶ τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς τέχνης ὑπῆρξαν ἱέρειαι καὶ διέπρεψαν πολλαὶ ὅσων καὶ οἱ ἄνδρες.

Καὶ εἶναι μὲν ταῦτα γινώριμα καὶ τὸ τῆς παρούσης «γλαῦκας εἰς Ἰθάκας» θὰ ἀνελάμβανε νὰ κομίσῃ ὁ ἐπιχειρῶν νὰ ἐκθέσῃ τὰ κατὰ τὸ

* Ἐλέγχθη ἐν τῷ Α' Συνεδρίῳ τῶν Ἑλληνίδων, τῇ 3ῃ Ἀπριλίου 1921.

ζήτημα τοῦτο ἐνώπιον μάλιστα ὁμηγύρεως σοφῶν Ἑλληνίδων, αἵτινες ἔχουσι πάντα ταῦτα ἐν τῇ μνήμῃ προχειρότατα. Ἀλλ' ἐπειδὴ πολλὰ τῶν λεχθήσομένων καὶ ἀγνοοῦνται ὑπὸ πολλῶν, καὶ σήμερον κατ' ἐξοχὴν εἶναι ἡ καταλληλοτάτη εὐκαιρία νὰ ρηθῶσιν, ἵνα καὶ χρησιμεύωσιν ὡς μία τῶν βάσεων, ἐφ' ὧν μέλλει νὰ στηριχθῇ ἡ μελετωμένη μεταρρύθμισις καὶ βελτίωσις τῶν κατὰ τὴν παιδείαν καὶ τὴν κοινωνικὴν δράσιν τῆς Ἑλληνίδος, ὡς ἐπιτραπῇ νὰ ἀναπετάσωμεν τὴν ἀδελφίαν τῆς σκηπτικῆς τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνισμοῦ καὶ διὰ βραχυτάτων νὰ ἐξάρωμεν τὰς μεγάλας συμβολὰς, ὡς ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ ἡ ἀρχαία Ἑλλάς εἰς τὸν περὶ αὐτὴν ὁ λόγος ἀγῶνα.

*
* *

Ἐλέχθη πολλάκις, ἐπανελήφθη δὲ καὶ ἐν τῷ συνεδρίῳ τούτῳ, ὅτι ἡ Ἑλληνίς κατὰ τοὺς πάλαι χρόνους σφόδρα ἐπετιμᾶτο, ὅτι διετέλει ὑπὸ τὴν δεσποτείαν τοῦ ἀνδρός, ὅτι εἶχε τὴν θέσιν θούλης καὶ ἐθεωρεῖτο ὡς ἐν ἐκ τῶν κτημάτων. Καὶ εἰς ἀπόδειξιν τοῦ ἰσχυρισμοῦ τούτου προσεκομίσθησαν ἐκ τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν καὶ ἄλλων ποιητῶν καὶ συγγραφέων μαρτυρίαι. Ἐν τῇ Ἰλιάδι, εἰπον οἱ ταῦτα διατεινόμενοι, ὁ βίος τῶν θεῶν εἶναι ἀπεικόνισις τοῦ βίου τῶν ἀνθρώπων. Ἀλλὰ ποῖός τις εἶναι τῶν θεαινῶν ὁ βίος, τίς ἡ θέσις τῶν γυναικῶν ἐν τῷ Ὀλύμπῳ;

Ὁ Ζεὺς εἶναι ὁ δεσπότης ἐν τῷ ἀνακτόρῳ τοῦ Οὐρανοῦ, εἰς τὰς ἐποθέσεις αὐτοῦ οὐδὲν ἔχει δικαίωμα νὰ ἀναμαιγνύηται ἡ πότις Ἥρα.

Ἀκίοντα κάθησο, ἱμῶ δ' ἐπιπάθω μύθῳ

ταῦτα εἰσάγει τὸν Δία λέγοντα πρὸς τὴν Ἥραν ὁ ποιητής.¹⁾ Καὶ ἐπικλήττει δὲ ὁ πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε τὴν Ἥραν ἀντιλέγουσαν, ἀπειλᾷ δὲ ὅτι καὶ νὰ κρεμάσῃ αὐτὴν εἶναι ἔτοιμος, ὅτανθυμίζει δὲ ὅτι καὶ ἄλλοτε ἐπρέμασεν αὐτὴν ἀπὸ τοῦ Ὀλύμπου εἰς τὸν αἰθέρα.²⁾ Ἀλλὰ καὶ αἱ θνηταὶ γυναῖκες, εἰπον, δὲν ἔχουσι παρ' Ὀμήρῳ μεγαλειτέραν ελευθερίαν. Ἡ Ἀνδρομάχη, ἡ Πηνελόπη, ἡ Ναυσικά, εἰ εὐγενέσταται μορφαὶ τῆς Ἰλιάδος καὶ τῆς Ὀδυσσεΐας, μόνον ἔργον ἔχουσι νὰ ἀσχολῶνται εἰς τὰ τοῦ οἴκου καὶ νὰ ὑποδείκνυνται εἰς τὰς θεραπαίνας τὸ ἔργον αὐτῶν. Μαρτυροῦσι τὰ γνωστότατα ἐκεῖνα

Ἄλλ' εἰς οἶκον ἱθὺσα τὰ σάτης ἔργα νόμιζε.
ἰστέον τ' ἡλαπείτην τε, καὶ ἀμφιπόλοισι κέλενε
ἔργον ἐποιεσθαι.³⁾

Ὅμοια, προσθέτουσιν, εἶναι ἡ γυνὴ ἐν τῇ ἑλληνικῇ τραγῳδίᾳ. Κατα-

1) Ἰλιάδ. Α 585 καὶ. 2) Ἰλιάδ. Ο 16 καὶ. 3) Ἰλιάδ. Ζ 490 καὶ. κ. ἀ.

κλείεται· ἐν τῇ οἰκίᾳ, περιπίπτει δ' εἰς ἀμηχανίαν ἐκ τῆς συναντήσεως μετὰ ξένου ἀνδρός, ὃς δὲν ἔχει δὲ δικαίωμα νὰ λέγῃ τὴν γνώμην τῆς.

Ἦναι, γυναιξὶ κόσμον ἢ οἰκὴν φέροι.

λέγει ὁ Αἴας πρὸς τὴν Τέκμησσαν ἐν τῷ ὁμωνύμῳ δράματι τοῦ Σοφοκλέους.¹⁾

Ἐπειτα ὁ Ἰσχύμαχος, ὁ πλούσιος ἐκεῖνος Ἀθηναῖος, παρὰ Ξενοφῶντι διηγείται· ὅτι ἔλαβε γυναῖκα, ἥτις οὕτως εἶχεν ἀνατραφῇ, ὥστε ἐλάχιστα μὲν νὰ ἀκούῃ, ἐλάχιστα δὲ νὰ βλέπῃ, ἐλάχιστα δὲ νὰ μανθάνῃ, μόνον δὲ τὰ κατὰ τὴν διαίτησιν τοῦ οἴκου εἶχε μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας διδασχθῇ.²⁾ Καὶ ὁ πολὺς Περικλῆς ἐν τῷ περιωνύμῳ ἐπιτηφίῳ περὶ τῶν γηρῶν τῶν πρώτων ἐν τῷ πελοποννησιακῷ πολέμῳ παρόντων εἶπεν, ὅτι μεγάλη αὐτῶν βόξα θὰ εἴναι, ἐὰν ἐλάχιστος λόγος περὶ αὐτῶν εἴτε πρὸς ἔπαινον εἴτε πρὸς ψόγον γίνηται μεταξὺ τῶν ἀνδρῶν.³⁾

* *

Ταῦτα λέγουσι περὶ τῆς Ἑλληνίδος καὶ νομίζουσιν ὅτι ἡ περὶ τῆς γυναικὸς γνώμη αὕτη καθ' ὅλους ἴσχυσε τοὺς χρόνους τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἀλλ' ὀφείλομεν νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι τὰ τοιαῦτα διδάγματα εἶναι πόρισμα ἱεροῦ καὶ ἐσφαλμένης ἐξετάσεως τῶν πραγμάτων. Ὅτι ἡ Ἑλληνὶς καὶ ἐξ ἀρχαιστάτων χρόνων μεγαλειτέρας ἤξιοτο ἐλευθερίας, καὶ ἐξ αὐτῶν καταφαίνεται τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν. Λυπούμεθα ὅτι ὁ χρόνος δὲν ἐπιτρέπει νὰ εἰσέλθωμεν εἰς τὴν ἐξέτασιν τούτου τοῦ ζητήματος. Ὑπερμνησκόμεν μόνον ἐν χωρίῳ ὁμηρικῷ, ἐξ οὗ ἐλέγχεται ὅτι τοῦ Οὐρανοῦ ἡ βασίλισσα ἔχει συναίσθησιν τῆς ἀξίας καὶ τῶν δικαιωμάτων αὐτῆς.

Καὶ ἐγὼ εἶμαι θεός, λέγει ἐνταῦθα πρὸς τὸν Δία ἡ Ἥρα, καὶ ἐκ τῶν αὐτῶν γονέων κατὰγομαι· τὸν Κρόνον ἔχω καὶ ἐγὼ πατέρα.⁴⁾

Καὶ θνηταὶ δὲ γυναῖκες καθ' ὅμοιον τρόπον ἐμφανίζονται ἐν τῇ Ἰλιάδι καὶ τῇ Ὀδυσσεΐᾳ. Πρὸ πάντων ὅμως εἶναι αἱ ἀγναὶ παρθένοι, αἱ σεμναὶ καὶ μεγαλοπρεπεῖς θέσποιnai, αἱ ἀφωσιωμένοι εἰς τοὺς ἀνδρας καὶ τὰ τέκνα καὶ τὸν οἶκον αὐτῶν.

Ἀλλὰ πολὺ εὐρυτέρα ἐγένετο ἡ ἐλευθερία τῆς Ἑλληνίδος ἐν ταῖς 5-

1) Προβλ. Εὐριπ. Ὀρέστ. 108· Ἑκάβ. 974 κ. ἄ. καὶ Leop. Schmidt, Ἡ ἠθικὴ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Ἑλλ. μετάφρ. Β, 546 κεξ.

2) Στίχ. 292.

3) Οἶκον. 7,4 κεξ.

4) Θουκ. Β. 45,2.

5) Ἰλιάδ. Δ 57 κεξ. Προβλ. καὶ Μαργαρίτου Εὐαγγελίδου, Καὶ μία Ρωμαία αὐτοκράτειρα ὁπαδὸς τῆς τοῦ Ἐπικούρου φιλοσοφίας, ἐν Ἀθηναῖς τόμῳ 4^{ου} σελ. 241 κεξ.

στερον χρόνοις. Συνήγοροι δὲ καὶ πρόμαχοι τῆς ἐλευθερίας καὶ ἰσοτιμίας ταύτης ἐγένοντο κατ' ἐξοχὴν οἱ μεγάλοι σοφοὶ τῆς Ἑλλάδος, οἵτινες συνέστησαν νὰ δοθῇ εἰς τὴν γυναῖκα ἢ εἰς αὐτὴν προσήκουσα θέσις ἐν τῇ οἰκῇ καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ. Ἐστήριξαν δὲ τὴν γνώμην αὐτῶν οἱ τῆς Ἑλλάδος σοφοὶ ἐπὶ τῆς ἀρχῆς, ὅτι ἡ γυνὴ εἶναι ἴση πρὸς τὸν ἄνδρα καὶ ἀναλογικῶν τινῶν τηρουμένων δύναται νὰ μετέχῃ παντὸς ἔργου κοινωνικοῦ.

Πρόδρομοι ἐν τῇ θεωρίᾳ ταύτῃ ὑπῆρξαν ἄλλοι τε καὶ οἱ Σοφισταί, οἵτινες πρῶτοι ἐν Ἑλλάδι ἐπεδίωξαν κοινωνικὴν καὶ ἠθικὴν μεταρρύθμισιν. Πάντας ἐλευθέρους ἀφῆκε θεὸς, οὐδένα δοῦλον ἢ φύσις πεποίηκεν, εἶναι τὸ φιλόανθρωπον κήρυγμα τοῦ Ἀλκιδάμαντος, μαθητοῦ τοῦ περιωνύμου Ἰοργίου.¹⁾

Ἀλλὰ πρῶτος ὁ Σωκράτης σαφέστερον ὑπέδειξε τὸ δικαίωμα τῆς ἀρτιωτέρας μορφώσεως τῆς γυναικός. Ἐξήτασε δὲ ψυχολογικώτερον καὶ φιλοσοφικώτερον τὸ ζήτημα τοῦτο ὁ Σωκράτης. Ὁρμήθη ἀπὸ τῆς γνώμης ὅτι πάντες οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἴσοι, ὅτι ἄνδρὸς καὶ γυναικὸς οὐδεμία ὑπάρχει διαφορὰ, ὅτι ἄρα ἡ γυνὴ ὅπως ὁ ἀνὴρ πᾶν δύναται νὰ ἐκτελῇ ἔργον. Ἐν τῇ Συμποσίῳ τοῦ Ξενοφῶντος ἀφορμὴν λαμβάνων ὁ Σωκράτης ἐκ τῆς δεξιότητος, ἣν ἐπιδεικνύει ἡ τοῦς συνδαιτημόνας διὰ παντοίων γυμναστικῶν ἐπιδείξεων τέρπουσα ὀρχήστρις, λέγει τὰ ἑξῆς περίπου. Καὶ ἐξ ἄλλων μὲν πολλῶν, ὦ ἄνδρες, καὶ ἐκ τῶν γυμνασμάτων, ἅτινα ἡ νεᾶνις ἐκτελεῖ, γίνεται φανερόν ὅτι ἡ γυναῖκαίς φύσις μόνον κατὰ τὴν ἰσχὺν εἶναι ὑποδεεστέρα τῆς τοῦ ἀνδρός, δύνανται δὲ καὶ αἱ γυναῖκες εἰς πᾶν ἔργον νὰ παρασκευάζωνται.²⁾

Ἐν τοῖς ἔπειτα χρόνοις ἡ γνώμη αὕτη τοῦ Σωκράτους ἐπαναλαμβάνεται ὑπὸ πάντων τῶν σφῶν ἐν Ἑλλάδι ὡς ἡ κυρία ἰδέα τοῦ περὶ ἰσοτιμίας τῆς γυναικὸς λόγου. Οἱ κυνικοὶ φιλόσοφοι, μαθηταὶ τοῦ μεγάλου Ἀθηναίου σοφοῦ, ἀπορρίπτοντες τὴν κατὰ παράδοσιν διάκρισιν τῶν ἀνθρώπων διδάσκουσιν ὅτι ἐκ φύσεως εἶναι πάντες ἴσοι, δοῦλος δὲ καὶ ἐλεύθερος δὲν ὑπάρχει, οὐδὲ διαφορὰ ἀνδρὸς καὶ γυναικός. « Ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς ἡ αὐτὴ ἀρετὴ », εἶναι ἡ κορωνὴ τῶν κυνικῶν τούτων διδαγμάτων.³⁾

Ἀλλὰ πολὺ ἐκφαντορικώτερον ἐκήρυξε τὸ εὐαγγέλιον τῆς ἰσοτιμίας καὶ τῶν δικαιωμάτων καθόλου τῆς γυναικὸς ὁ μέγας Πλάτων ἐν τῇ

1) Ποβλ. Vahlen, Der Rhetor Alkidamas, ἐν Sitzungsber. d. Wiener Akademie, Hist-phil klasse, 1863, σελ. 491 κ. ᾧ.

2) 2, 9. 3) Διογ. Λαερτίου 6, 1, 12.

ἰερώδει πολιτεία του. Ὁ Πλάτων δὲν ἀρέσκεται εἰς τὴν καθεστῶσαν πολιτείαν, προτείνει δὲ τὴν μεταρρύθμισιν αὐτῆς. Εἰσάγει γνώμης περὶ σκεπυμωτέρας ἀνατροφῆς τῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν γυναικῶν. Διεξέρχεται δὲ τὸ περὶ ἀνατροφῆς τῶν γυναικῶν διὰ μακρῶν ἐν τῇ Ε' ρηθλίῃ τῆς Πολιτείας. Ἡ γυνὴ καὶ κατὰ τὸν Πλάτωνα δὲν διαφέρει τοῦ ἀνδρός εἰ μὴ κατὰ τὴν ἰσχύν. Διὰ τοῦτο εἰς πάντα τὰ ἔργα δεόν νὰ μετέχῃ ἀναλόγως τῆς φύσεως αὐτῆς. Καὶ εἰς αὐτὰ τὰ πολεμικὰ ὀφείλουσι νὰ παρασκευάζωνται αἱ γυναῖκες. Καὶ τῶν ποιμνίων τὴν φύλαξιν, προσθέτει ὁ φιλόσοφος, οὐχὶ μόνον εἰς τοὺς ἀρρενας, κύνες ἀναθέτομεν ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς θηλείας. Καὶ εἰς τὴν θήραν δὲ καὶ τὰς θηλείας κύνες παραλαμβάνομεν μετὰ τῶν ἀρρένων.

Ἐννοεῖται δὲ ὅτι ἡ ἀνατροφή τῶν γυναικῶν ἀνάγκη νὰ εἶναι σύμμετρος πρὸς τὰ ἔργα αὐτῶν καὶ ἀρτία. Μουσικὴ καὶ γυμναστικὴ, ἥτοι διανοητικὴ καὶ ἡθικὴ καὶ σωματικὴ ἀγωγή, εἶναι κατὰ τὸν Πλάτωνα τὰ παιδεύματα, ὧν ὀφείλουσι νὰ μετέχωσι καὶ αἱ γυναῖκες. Θὰ προκαλέσωσι μὲν, λέγει ὁ Πλάτων, τὰ σκώμματα πολλῶν αἱ γυναῖκες, ὅταν τὸ πρῶτον θεαθῶσιν ἐν τῇ καλαιστορίᾳ, ἀλλ' ἡ συνήθεια ταχέως καὶ διαλύσῃ τὴν πλάνην· τὸ αὐτὸ ἐγένετο ἐν Κρήτῃ καὶ Σπάρτῃ, ὅπου τὰ τοιαῦτα ἐπεκράτησαν. ¹⁾

Ταῦτα ὁ Πλάτων. Δὲν διαφέρουσι δὲ τὸ παράπαν τὰ διδάγματα τῶν Στωικῶν, μάλιστα τῶν νεωτέρων, οἵτινες τὴν ἰσότητά τῶν ἀνθρώπων ἐρμηνεύουσι διὰ τῆς πανθεϊκῆς διδασκαλίας των. Κατὰ τοὺς Στωικοὺς θεὸς καὶ κόσμος εἶναι τὸ αὐτὸ πρᾶγμα. Οἱ δὲ ἄνθρωποι εἶναι μόρια τοῦ κόσμου, τοῦ θεοῦ. Εἶναι λοιπὸν τέκνα θεοῦ καὶ ἀδελφοὶ καὶ ἴσοι πρὸς ἀλλήλους. Δούλου καὶ ἐλευθέρου διάκρισις εἶναι τι παρὰ τὴν φύσιν. Ἐπειδὴ δὲ πάντες οἱ ἄνθρωποι καὶ τοῦ αὐτοῦ λόγου μετέχουσιν, ἀρρενας καὶ θήλειος δὲν ὑπάρχει διαφορὰ ²⁾

Καὶ ἀναγνωρίζετε εἰς τὸ διδάγμα τοῦτο τῆς Στωᾶς τὸ γνωστότατον κήρυγμα τοῦ Παύλου· «Πάντες υἱοὶ θεοῦ ἐστε—οὐκ ἐν Ἰουδαίῳ οὐδὲ Ἕλλην, οὐκ ἐν δοῦλος οὐδὲ ἐλεύθερος, οὐκ ἐν ἄρσεν καὶ θήλῃ· πάντες γὰρ ὑμεῖς εἰς ἐστε ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ». ³⁾

Εἶναι δὲ καὶ τῶν Στωικῶν αἱ περὶ μορφώσεως τῆς γυναικὸς ἡνώμαι ἀπέλουθαι πρὸς τὰς φιλοσοφικὰς θεωρίας των. Ὁ Μουσώνιος ἐν τοῖς

1) 452 A κεῖ.

2) Ἐπιστ. Διατρ. Α 14, 6. Β 8, 11. Μαρκ. Λυψηλίου Τῶν εἰς αὐτὸν Θ Σ. 1Β 30 Sen. Epist. 41, 2. 66, 12. 48, 3 κ. ἄ. Ποβλ. καὶ Zeller. Philos. d. Griechen III, 1.⁴ 1909, σελ. 292 κεῖ.

3) Πρὸς Γαλάτας γ', 26.

διτελεις αὐτοῦ λόγοις 1) ὅτι καὶ γυναιξὶ φιλοσοφικόν· 2) εἰ παραπλησίως παιδευτέον τὰς θυγατέρας τοῖς υἱοῖς 3) δεικνύει ὅτι ὁ ἀνὴρ καὶ ἡ γυνή, ἐπειδὴ καὶ τὸν λόγον, δι' οὗ διανοούμεθα καὶ διαγιγνώσκωμεν τὰγαθὰ καὶ τὰ κακὰ καὶ τὰ καλὰ καὶ τὰ αἰσχρά, ἔχουσιν τὸν αὐτόν. ἔτι δὲ τὴν πρὸς τὴν ἀρετὴν ὁρεξίν, ὀφείλουσιν ἐξ ἴσου νὰ μετέχωσι· παιδείας καὶ ἐπιδιώκωσιν ἴθους χρηστότητα καὶ καλοκαγαθίαν τρωπῶν. Ὡς δὲ ὁ Πλάτων, συνιστᾷ ὁ Μουσώνιος καὶ τὴν σωματικὴν ἀσκήσιν τῶν γυναικῶν. Καὶ νὰ μάχωνται, λέγει, εὐνῶνται αἱ γυναῖκες. ὥς ἀπέδειξαν αἱ Ἀμαζόνες, αἵτινες διὰ τῶν ὅπλων πολλὰ ὑπέταξαν ἔθνη.

Οὕτως ὑπερεμάχησαν τῆς ἰσοτιμίας καὶ τῆς λυσιτελεστίας εἰς τὸν βίον παρασκευῆς τῆς γυναικὸς οἱ Ἕλληνες σοφοί. Καὶ εἶναι πρόδηλον, ὅτι ὅσα οἱ νεώτεροι λέγομεν περὶ τοῦ ζητήματος τούτου, μάλιστα ἀπὸ τοῦ J. St. Mill, ὅστις εἶπερ τις καὶ ἄλλος ἐκήρυξε τὴν ἰσοτιμίαν τῆς γυναικὸς ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις, 4) οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ ἀνάπτυξις τῶν ἑλληνικῶν τούτων γυναικῶν καὶ θεωρημάτων.

*
* *

Καὶ ἤδη ρίψωμεν τυχὺ τὸ βλέμμα καὶ ἴδωμεν ὅποια ὑπῆρξεν ἐν τῷ βίῳ ἡ ἀρχαία Ἑλληνίς. Ὅτι τὰ περὶ ἰσότητος τῶν δύο φύλων διδάγματα τῶν Ἑλλήνων καὶ τὰ περὶ τελειοτέρας εἰς τὸν βίον παρασκευῆς τῆς γυναικὸς δὲν ἔμειναν θεωρεῖν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐφηρμόσθησαν πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, ἐλέγχει ἡ ἀκριδὴς ἐξέτασις τῶν πραγμάτων.

Εἶναι ἀληθές ὅτι κατὰ πάντας τοὺς χρόνους πρῶτιστον τῆς γυναικὸς ἔργον ἐν Ἑλλάδι ἐθεωρήθη ἡ ἐν τῷ οἴκῳ δρᾶσις αὐτῆς, τὸ ἔργον ἐκεῖνο, ὅπερ καὶ οἱ σοφοὶ τῶν Ἑλλήνων ἐξεθείασαν καὶ αἱ μεγάλα. Ἑλληνίδες ἐλάμπρυναν καὶ ἀνέδειξαν καὶ πάντες θὰ ἀναγνωρίσωσιν οἱ αἰῶνες. Ἀλλ' ἡ Ἑλληνίς, μάλιστα ἐν ταῖς δωρικαῖς καὶ ταῖς αἰολικαῖς πόλεσιν, ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ καὶ ἄλλην πολλαπλὴν δρᾶσιν. Ἐν Κρήτῃ καὶ Σπάρτῃ καὶ ἄλλαις χώραις τῆς Ἑλλάδος πρῶτως παιδεύματι τῆς γυναικὸς εἰσῆχθη ἡ ἀσκήσις ἡ σωματικὴ καὶ τοῦτο ὀχι

1) Στοβαίου Ἀνθολ. ἐκδ. Meineke. IV. 212 220.

2) Καὶ ὁ Πλούταρχος ἔγραψε σύγγραμμι ἐπιγραφόμενον «Ὅτι καὶ τὰς γυναῖκας παιδεύτέον». Διδάσκει δὲ καὶ οὗτος ὅτι ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς ἡ αὐτὴ ἀρετὴ, ὡς ὅλον καὶ ἐκ τοῦ συγγράμματος, ὅπερ ἐπιγράφεται «Γυναικῶν ἀρεταί». Ταῦτά που εἶπεν Ἀρτέμιον ὁ ἐκ Μαγνησίας ὅστις ἔγραψε· «Τῶν κατ' ἀρετὴν γυναιξὶ πεπραγματοποιημένων διηγήματα» καὶ Ἀπολλώνιος ὁ Τύριος, οὗ γνωστόν εἶναι τὸ βιβλίον «Ὅσαι γυναῖκες ἐφιλοσόφησαν».

3) The Subjection of Women, 1869.

μόνον διότι ἡ γυμναστική τὴν ρώμην τοῦ σώματος προάγει καὶ τὸ κάλλος καὶ τὴν χάριν τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ καὶ διότι ἐνισχύει εἰς τὴν ἀρετὴν, πρὸ πάντων τὴν σωφροσύνην· πρὸς δὲ τούτοις διότι μόνον γενναῖαι μη-ἔρες τοὺς μεγάλους προμάχους παρέχουσιν εἰς τὴν πατρίδα. Ποία δὲ ἀποτελέσματα ἔσχεν ἡ τοιαύτη τῶν Ἑλληνίδων μόρφωσις, δείκνυει ἡ ἑλληνικὴ ἱστορία. Ὁ Πλούταρχος ἐν τοῖς συγγράμμασιν, ἅτινα ἐπιγράφει· «*Λακαϊνῶν ἀποφθέγματα*» καὶ «*Ἰωναικῶν ἀρεταί*» ἀναδείκνυει τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν τὰς ἡρώιδας, τὰς Σπαρτιάτιδας, τὰς ἠθθαίλας, τὰς Φωκίδας, τὰς Ἀργεΐας, καὶ Ἠλείας καὶ ἄλλας.

Καὶ πολιτικὴν δὲ σύνεσιν πολλαχῶς ἐπέδειξαν αἱ Ἑλληνίδες. Περιώνυμος διὰ πολιτικὴν σύνεσιν ὑπῆρξεν ἡ δαιμονία Εὐμητις, ἡ γνωριμωτάτη θυγάτηρ Κλεοδούλου τοῦ Ραδίου, ἐνὸς τῶν ἐπτά σοφῶν τῆς Ἑλλάδος, ἥτις καὶ Κλεοδουλίην ὠνεμάζετο ὑπὸ τοῦ πατρός. Ἐν τῇ Συμπόσει ὁ Χαιρωνεύς σοφὸς εἰσάγει ταύτην, μετὰ τοῦ Θαλοῦ, τοῦ ἐπιφανεστάτου τῆς Ἑλλάδος φιλοσόφου ἐν Ἰωνίᾳ, ὅστις ὑμνεῖ τὴν μεγάλην ἀρετὴν αὐτῆς. «*Τὴν σοφὴν καὶ περιβόητον ἀγορεῖς Εὐμητιν*»; λέγει ὁ Θαλὸς ἐνταῦθα πρὸς τινα ἐρωτήσαντα, τίς εἶναι ἡ γυνή· «*Φρόνημα θαυμαστὸν καὶ τοῖς ἔνδοσι πολιτικὸς καὶ φιλόανθρωπον ἦθος καὶ τὸν πατέρα τοῖς πολίταις πρῶτον ἄρχοντα παρέχει καὶ δημοτικώτερον*». Ἡ θαυμάσθη δὲ ἡ Εὐμητις καὶ διὰ τὴν ἄλλην σοφίαν. Εὐφημότατα δ' ἀναφέρονται καὶ συγγράμματα αὐτῆς ἐν ἐξαμέτροις στίχοις γεγραμμένα.¹⁾

Ἀλλὰ τὸ ἐνδοξον στάδιον, ἐν ᾧ πολλαὶ τῶν Ἑλληνίδων τῆς δάφνης τὴν στέφανον ἔλαβον, εἶναι τὸ τῶν γραμμάτων, τῆς ποιήσεως, τῆς τέχνης καθόλου, τῆς ἐπιστήμης, τῆς φιλοσοφίας. Ἀσχόλημα προσφιλέ των Ἑλληνίδων ἐκ παλαιῶ χρόνου ἐγένετο, ὡς γνωστόν, ἡ ποίησις καὶ διεκρίθησαν αὐταὶ ἐν τῇ ποιητικῇ δημιουργίᾳ καὶ ἀνεδείχθησάν τινες ἰσοστάσις πρὸς τοὺς μεγάλους ποιητάς. Πρὸς μετὰ τῶν Ἑλληνίδων ποιητριῶν τῆς Λέσβου τὸ σέμνωμα, ἡ πολυύμνητος Σαπφώ. Εἶναι ἡ δευτέρα κορυφὴ τῆς λεσβίαις σχολῆς ἡ Σαπφώ, οὐδὲν ὑπολειπομένη τοῦ Ἀλκαίου. Τὰ δὲ ποιήματα αὐτῆς, ὕμνοι μάλιστα καὶ ᾠδαὶ καὶ ὕμναιοι, εἶναι ἀναμφερίστως ὑπέροχα δημιουργήματα τῆς ἑλληνικῆς Μούσης, ποιητικῆς δεινότητος μεστὰ καὶ μετρικῆς πρωτοτυπίας καὶ κομψότητος καὶ κάλλους καὶ χάριτος ἀπαρμύλλου. Διὰ τοῦτο καὶ ἐπιμήτη μὲν ὑπὲρ τῶν παλαιῶν ἡ Σαπφώ, ὅτινες πολλαχῶς ἐμμήθησαν

1) Τῶν ἐπτά σοφῶν συμπόσιον, κεφ. 3. Διογ. Λαερτίου 1, 6, 49

αὐτήν, ἐν τοῖς πρώτοις οἱ Ῥωμαῖοι ποιηταὶ Κάτουλλος καὶ Ὀράτιος, τιμᾶται δὲ σφόδρα ὑπὸ τῶν νεωτέρων. Δεκάτην Μοῦσαν ὠνόμασαν αὐτήν οἱ παλαιοί, ¹⁾ ἐποιήθη δὲ καὶ ἀγαλμα εἰς αὐτήν, ἔργον τοῦ Σιλανίου τοῦ ἀρίστου τέχνης, ²⁾ νομίσματα δὲ μυτιληναῖκά ἔφερον τὴν προτομήν της. ³⁾

Μουσικὴν παιδεῖαν καὶ τρόπων ἐμμέλειαν καὶ χρηστότητα θεωρεῖ ἡ Σαπφὴ κύρια παιδεύματα τῆς γυναικός. Πολυθρύλητον εἶναι τὸ εἰς τὴν ἀπαίδευτον πλουσίαν κόρην ποίημά της.

Κιτθάνοισα δὲ κίτσειαι, οὐδὲ ποτα μναμοσύνα σέθεν
ἔσσει' οὐδ' ἔρος/εἰς ὕστερον· οὐ γὰρ παδέχεις βρόδων
τῶν ἐκ Πισορίας· ἀλλ' ἀφάνης κήν Ἀῖθα δόμοις
φοιτάσεις πεδ' ἀμαύρων νεκύων ἐκπεποιαμένα· ⁴⁾

Πόσῃ δ' ἔσχε ροπήν ἡ Σαπφὴ ἐπὶ τὰς γυναῖκας τὰς τότε, δηλαδὴ τῶν παρθένων ὁ θάσος, ὅς εἶχε περὶ αὐτήν ἐν τῇ μουσικῇ οἰκίᾳ της. Καὶ προήρχοντο αἱ μαθήτριάς πανταχόθεν τῆς Ἑλλάδος. Γνωσταὶ εἶναι Ἀνακτορία ἡ Μιλησία, Γογγύλα ἡ Κολοφωνία, Εὐνείκα ἡ Σαλαμινία. Δαμοφλα ἐκ Παμφυλίας καὶ ἄλλαι.

Τοιαύτη ἐγένετο ἡ Λεσβία ποιήτρια καὶ τοιαύτας εἶχαν ἀρετάς. ληρεὶ δὲ πάντως εἶναι ὅσα ἐξετόξευσε κατὰ τῆς μεγάλης Ἑλληνίδος ἡ ἀρχαία κωμῳδία, ⁵⁾ ἥτις καὶ διὰ τοῦ πρώτου αὐτῆς ἱεροφάντου ἔσκωψε καὶ διέσυρε πάντα ὑπερβολικὸν νεωτερισμὸν τῶν γυναικῶν.

Ἀλλὰ μήπως ἔχει μόνην τὴν Σαπφὴν νὰ ἐκιδείξῃ ἐπιφανῆ ποιήτριαν ἡ Ἑλλάς; Ἡ ἐξ Ἀθηδόνης τῆς Βοιωτίας Μυρτίς ἐτόλμησε νὰ ἀγωνισθῇ πρὸς τὸν ὑψιπέτη κύκνον τῆς λυρικῆς Μούσης, τὸν δαιμόνιον Πίνδαρον. ⁶⁾ Τῆς Ταναγραίας Κορίννης τὴν δόξαν ἐνισχύει ἡ παρὰ δούσις, καθ' ἣν πεντάκις ἐνίκησε τὸν Θηβαῖον ποιητὴν. ⁷⁾ Εἶδεν ὁ Πανσνίας ὁ περιηγητὴς καὶ εἰκόνα ταύτης ἐν Τανάγρα ἀναδουμένης τὴν

1) Γνωστὸν εἶναι τὸ ἐπίγραμμα·

Ἐνθά τὰς Μούσας φασὶν τινες ὡς ὀλιγόφωνας
ἦν δὲ καὶ Σαπφὴ Δουβρόθεν ἢ Δουράτη.

2) Cic in Verrem IV, 126.

3) Εἰκονίζεται δὲ καὶ ἐπὶ ἀγγείων ἡ Σαπφὴ (Πρβλ. P. Kretschmer, Die griech. Vasenschr. 93. 182 καὶ.).

4) Ἀπόσκ. 69.

5) Πρβλ. Welcker, Kleine Schriften II, 80—144.

6) Πρβλ. Κορίννης ἀπόσκ. 12.

Μέμφομαι δὲ
καὶ λεγομένη Μυρτίδ' ἰώνγα,
ὅτι βανὰ φθν' ἔβα
Πινδάρου πόν' ἔειν.

7) Αἰλιανοῦ Ποικίλη Ἱστορία 28, 25. Σουίδας ἐν λέξει Κορίννα.

κεφαλὴν διὰ ταινίας ἐπὶ τῇ νίκῃ τοῦ Πινθάρου. ¹⁾ Πολυβρύλητος δ' εἶναι ἡ ἐκ Σικυῶνος Πράξιλλα ²⁾ καὶ ἡ Ἀργεῖα Τελέσιλλα, ἥτις ἴσῃ πρὸς τὴν ποιητικὴν κατέλιπε καὶ πολεμικὴν δόξαν, ³⁾ ἔτι δὲ ἡ Ἥρινα, ἥς ἡ Ἠλακίτη ἐλέχθη, ἰσαῖα πρὸς τὰ ἔπη, τὰ Ὀμηρικὰ, ⁴⁾ ἡ ἐκ Τενέας Ἀνύτη, ἥτις καὶ ἔδωκεν ποιητικὴν σχολὴν ἔσχεν ἐν Πελοποννήσῳ καὶ δι' ἀνδριάντος ἐτιμήθη καὶ ἐπηνέθη ὡς ὁ Ὀμηρος τῶν γυναικῶν. ⁵⁾ Πρὸς δὲ τούτοις ἡ Μυρὼ ἡ ἐκ Βυζαντίου, ἡ Νοσσίς ἡ ἐκ Λοκρῶν τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος, ἡ Μοσχίνη ἡ ἐξ Ἀττικῆς καὶ ἡ θυγάτηρ αὐτῆς Ἡδούλη ⁶⁾ καὶ ἄλλαι δαφνοσταφεῖς ἱερεῖαι τῆς ἐλληνικῆς Μούσης.

* *

Καὶ οὐχὶ μόνον εἰς τὴν ποίησιν εὐδοκίμησαν αἱ Ἑλληνίδες παλαι, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς ἄλλας τέχνας καὶ εἰς τὰς ἐπιστήμας. Ἡ μουσικὴ καταλέγει εἰς τὸν ἑαυτῆς θάσσον τὴν ὀνομαστὴν καθαρθὸν Ἰλαύκτην, ⁷⁾ ἡ ζωγραφικὴ τὴν Ἀρισταρέτην, καὶ τὴν Ἀναξάνδραν, ⁸⁾ ἡ ἱατρικὴ τὴν Ἀγνοδίκην καὶ τὴν Ἀσπασίαν καὶ τὴν Ὀλυμπιάδα καὶ τὴν Παμφίλην καὶ τὴν Βερενίκην ⁹⁾ αἱ φυσικαὶ καὶ μαθηματικαὶ ἐπιστήμαι σερνύονται διὰ τὴν Ἀγανίκην καὶ τὴν Νικοδούλην καὶ τὴν Θεοδώραν καὶ ἄλλας, ¹⁰⁾ περὶ ὧν μακρὸν θὰ ἦτο νὰ ἐμιλήσωμεν πρὸς ὑμᾶς.

* *

Ἀλλ' ἡ ἐπιστήμη, ἥτις ἔχει τὰς καλυπτήθεστάτας νὰ ἐπιδείξῃ

1) 19, 22, 3.

2) Ἦκμασε περὶ τὸ 465 π. Χ. Ἐργασε δ' ὕμνους, διθυράμβους, καὶ κινῆνας. Ἐξ αὐτῆς ἐκλήθη καὶ τὸ *Πραξιλλέιον μέτρον*. Κατὰ Τατιανὸν προτομὴν αὐτῆς ἐποίησεν ὁ Λύσιππος (Πρὸς Ἑλληνας 52).

3) Συγκαλέσασα, ὡς λέγεται, ἡ Τελέσιλλα τὰς γυναῖκας ἐν Ἀργεὶ ἐπεξήλθε κατὰ τοῦ Κλεομένους, βασιλέως τῆς Σπάρτης καὶ ἐνίκησεν αὐτὸν (510 π. Χ.) Πανσανίου 2, 20, 8. Πλουτ. Γυναικῶν ἀρεταὶ 5. Πολυαῖνου 8, 23.

4) Ἦκμασε περὶ τὸ 350 π. Χ. Ὑπ' ἄλλων λέγεται ἡ ποιητρία αὕτη σὺν χρόνῳ καὶ φίλῃ τῆς Σαπφούς. Ἡ Ἠλακίτη ἦτο ποίημα ἐν ἑξαμέτρῳ στίχοις γεγραμμένον.

5) Ἦκμασε περὶ τὸ 300 π. Χ. Σφίζονται δ' αὐτῆς 22 ἐπιγράμματα πολλοῦ λόγου ὄξια. Καλεῖται δὲ καὶ *μελοποιὸς* ἡ Ἀνύτη, ἐξ οὗ εἰκάζεται ὅτι ἔγραψε καὶ μελικὰ ποιήματα. Θῆλον Ὀμηρον ὀνομάζει αὐτὴν ὁ Ἀντίπατρος (Anthol. Palat. IX, 26. Christ-Schmidt II, 155).

6) Christ-Schmidt, αὐτόθι. Ἡ Νοσσίς ἤκμασε περὶ τὸ 300 π. Χ. Ἐλεγε δ' αὐτὴν ἰσάμιλλον πρὸς τὴν Σαπφώ.

7) Ἦκμασεν ἐπὶ Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου (Πορβλ. Θεοκρίτου Εἰδύλλα 4, 31, ἐκδ. Frietzsche-Hiller, 1881, σελ. 89 καὶ Ἀθηναίου 4, 176 D).

8) Plin. 35, 11, 40.

9) Εὐλήμ. Στωμ. 4, 523.

10) Πορβλ. Poetsiou, Griech. Philosophinnen, 1886, σελ. 320 καὶ.

11) Αὐτόθι, σελ. 356 καὶ.

των ἱερειῶν, εἶναι ἀναντιρρήτως ἡ φιλοσοφία. Ἐν πάσαις ταῖς ἑλληνικαῖς φιλοσοφικαῖς σχολαῖς, αἵτινες εἶναι τὰ πρῶτα πανεπιστήμια, συναντῶμεν μαθητρίας, καὶ καθηγητρίας δ' ἔτι. Ἑλληνίδας διαπρεπούσας καὶ ἀμιλλωμένας ἐνίοτε πρὸς τοὺς ἄνδρας. Πρώτην τούτων στεφανοῦμεν τὴν περιώνυμον Θεανῷ, τῆς πυθαγορείου Σχολῆς τὸ ἀγλαίσμα. ἦτις τόσον διαπρέπει μεταξὺ τῶν παλαιστέρων Ἑλληνίδων φιλοσόφων, ὅσον ἡ Σαπφὼ ἀλάμπει μεταξὺ τῶν Ἑλληνίδων ποιητριῶν. Ἐν Κρότειν τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος εἶδεν ἡ Θεανὼ τὸ πρῶτον φῶς τοῦ ἡλίου. ἔρως δὲ πρὸς τὴν γυνῶσιν ἀκάθεκτος ἤγαγεν αὐτὴν εἰς τὴν σχολὴν τοῦ θεοῦ Πυθαγόρου. Ἡ εὐφυΐα, ἡ ἐπιμέλεια, καὶ αἱ ἄλλαι ἀρεταὶ αὐτῆς ἐξέπληξαν πάντας, πρῶτον αὐτὸν τὸν μέγαν σοφὸν καὶ ἡ μαθήτρια δὲν ἐδράδυνε νὰ γίνῃ πολύτιμος αὐτοῦ σύζυγος καὶ συνεργάτις. ἵ) Πῶς ἐννοεῖ τὴν μόρφωσιν τῆς γυναικὸς ἡ Θεανὼ, γίνεται φανερὸν ἐξ ὧν περὶ αὐτῆς διηγοῦνται οἱ μεταγενέστεροι. οἵτινες διὰ μυρίων ἐπαίνων περιβάλλουσι τὴν σοφὴν ταύτην Ἑλληνίδα. Πρώτη τῆς γυναικὸς ἀρετὴ πρέπει νὰ εἶναι ἡ σωφροσύνη καὶ εὐκοσμία καὶ ἡ τοῦ οἴκου καλὴ διοίκησις. Πῶς θὰ γίνῃς ἐνδοξος; ἡρώτησέ τις, λέγεται, τὴν Θεανῷ· ἐκείνη δὲ ἀπήντησε τὸν ἐμνηρικὸν μεταβάλλουσα στίχον

ἰοτὸν ἐποιχομένη καὶ ἐμὸν λέχος ἀντιώσα. ἵ)

Ἀλλ' ἡ Θεανὼ δὲν ὑπῆρξε μόνον τῆς οἰκοδομοποιῆς πρότυπον, ἀλλὰ καὶ ἐπιστήμων καὶ συγγραφεύς, ὡς δηλοῖ μάλιστα ἡ μεταγενεστέρα παράδοσις, ἥτις πολλὰ συγγράμματα ἀνατρέπει εἰς αὐτὴν, ποιήματα καὶ ἐπιστολάς καὶ ἄλλα.

Τῆς μεγάλης μητρὸς ἀντάξιαι ἐγένοντο τῆς Θεανοῦς αἱ θυγατέρες Μυῖα καὶ Ἀριγνώτη. Ἔξ ἰσοῦ δ' ἐθαυμάσθησαν διὰ τὴν σοφίαν καὶ πολλὰ ἄλλαι μαθήτριαί τῆς πυθαγορείου σχολῆς, τῆς τε παλαιᾶς καὶ τῆς νέας, ἡ Τιμόχα, ἡ Περικτιόντι, ἡ Μελίσσα, ἡ Φίντυς, ἡ Πτολεμαῖς ἡ Κυρηναία καὶ ἄλλαι, εἰς ἧς καὶ συγγράμματα ἀποδίδονται, φιλοσοφικά καὶ μουσικά καὶ ἄλλα. Ἀναγράφομεν τῆς μὲν Φίντυος τὸ «περὶ γυναικὸς σωφροσύνας», τῆς δὲ Μελίσσης ἐπιστολὴν πρὸς Κλεαρτίην «περὶ εὐκοσμίας γυναικὸς», τῆς δὲ Περικτιόντης, «περὶ σοφίας» καὶ «περὶ γυναικὸς ἁρμονίας». ἴ)

1) Ἄλλοι λέγουσι τὴν Θεανῷ μαθήτριαν μόνον. ἄλλοι δὲ πάλιν σύζυγον μόνον τοῦ Πυθαγόρου.

2) Παρὰ Στωβαίου 74, 32 (Ποβλ. Ἰλιάδ. Α 31).

3) Πορφυρίου Βίος Πυθαγ. 4. Ἰαμβλίου Βίος Πυθαγ. 170. Σοῦδα· ἐν λέξ. Θεανῷ, Μυῖα, Ἀριγνώτη κ. ἄ.

4) Ὁ Ἰαμβλῆχος λέγει ὅτι δέκα καὶ ἐπὶ ἐγένοντο αἱ ἐπιφανέσταται Πυθαγορεῖαι φιλόσοφοι (Βίος Πυθαγ. 267), ἀλλὰ καταλέγει εἰς ταύτας καὶ τὴν πλατωνικὴν Λασθένειαν.

Εἰς τὴν σωκρατικὴν σχολὴν Ἑλληνίδες φιλόσοφοι δύνανται νὰ ταχῶσιν ἢ ἐκ Μαντινείας Διοτίμα καὶ ἡ πολυθρύλητος Ἀσπασία. Καὶ τίς μὲν ἦτο ἡ ὑπὲρ τοῦ Πλάτωνος ὑμνουμένη Διοτίμα, δὲν γνωρίζομεν ἀκριβῶς. Ἡ δὲ Ἀσπασία τὴν Μιλησίαν εὐδεις ἀγνοεῖ. Εἶναι ἡ δαιμονία ἐκείνη γυνή, ἣτις καὶ τὸν Σωκράτην ἐδίδασκεν, ἐσαγγήνευσε δὲ τὸν μέγαν πολιτικὸν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, τὸν Ὀλύμπιον Περικλέα, κατέπληξε δὲ πάντας τοὺς συγχρόνους σοφοὺς, οὓς συνήθροισε περὶ αὐτὴν ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Περικλέους. ¹⁾

Τῆς κυνικῆς σχολῆς σέμνωμα ὑπῆρξεν ἡ Ἰππαρχία, ἀδελφὴ τοῦ φιλοσόφου Μητροκλέους, ἣτις ἐζήλωσε τὸν βίον καὶ τὰ διδάγματα τοῦ κυνικοῦ Κράτητος. ²⁾

Τὴν κυρηναϊκὴν σχολὴν ἐκόσμησεν ἡ σοφωτάτη καὶ σωφρονεστάτη θυγάτηρ τοῦ Ἀριστίππου, τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς σχολῆς, ἡ Ἀρήτη, ἣτις καὶ τὸν υἱὸν Ἀριστίππον ἐδίδασκε τὴν φιλοσοφίαν. ³⁾

Ἐν τῇ μεγαρικῇ σχολῇ ἐθαυμάσθησαν διὰ τὴν σοφίαν καὶ τὴν ἀρετὴν αἱ πέντε θυγατέρες τοῦ Διοδώρου, τοῦ προεστειμένου τῆς σχολῆς, Μενεξένη καὶ Ἀργεῖα καὶ Θεογνίς καὶ Ἀρτεμισία καὶ Παντάκλεια, ὧν ἐπαινον ἔγραφεν ὕστερον ὁ Φίλων, ὁ διδάσκαλος τοῦ φιλοσόφου Καρακάδου. ⁴⁾

Καύχημα τῆς μεγαρικῆς σχολῆς εἶναι καὶ ἡ τοῦ Στίλπωνος μαθήτρια Νικαρέτη ἡ ἐκ Μεγάρων. ⁵⁾

Τῆς πλατωνικῆς Ἀκαδημίας διαπρεπεῖς μαθήτριά: ἐγένοντο ἡ ἐκ Φλοσόντος Ἀξιόθεα καὶ ἡ ἐκ Μαντινείας Λασθένεια. ⁶⁾

Καὶ ἡ νέα δὲ πλατωνικὴ σχολὴ πολλὰς ἔχει θιασώτιδας νὰ ἐπαιξῇ. Ἀναγράφομεν τὴν Σωσιπάτραν, μητέρα καὶ διδάσκαλον τοῦ ἐν Αἰγύπτῳ διδάξαντος Ἀντωνίου, ⁷⁾ τὴν Ἀσκληπιγένειαν, θυγατέρα τοῦ Πλουτάρχου, τοῦ προεστειμένου τῆς σχολῆς τῶν Ἀθηνῶν, ἣς ἤκουσεν ὁ φιλόσοφος Πρόκλος, ⁸⁾ καὶ τὴν περιύμνητον Ὑπατίαν. Ἡ Ὑπατία εἶναι τῶν ἱερειῶν τῆς νέας πλατωνικῆς σχολῆς τὸ στεφάνωμα. Τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὰ μαθηματικὰ ἐδίδασκε τοῦ Θέωνος ἡ θυγάτηρ ἐν Ἀλεξαν-

1) Ἡ παράδοσις λέγει τὴν Διοτίμαν ἱερειαν τοῦ Λυκαίου Διός. Πόσον τιμῇ ταυτην ὁ Πλάτων φαίνεται ἐκ τοῦ Συμποσίου (201 D κεξ.). Προβλ. καὶ Ἀριστειδίου 46 καὶ Εὐλήμ. Στωικ. 6, 756 κ. ἄ. καὶ Pauly-Wissowa Realencykl. V, 1906, σελ. 1147.

2) Pauly-Wissowa, αὐτόθι I, 1896, σ. 1716 κεξ. 3) Διογ. Λαερτίου 6, 96.

4) Στωικ. 17, 3, 22. Εὐλήμ. Στωικ. 4, 523 Α. Διογ. Λαερτ. 2, 72. 84. 86 κ. ἄ.

5) Κατὰ Ἱερώνυμον. 6) Ἀθηναίου 13, 596 C.

7) Διογ. Λαερτ. 3, 31. 4. 5 κ. ἄ. Παραδίδεται δὲ περὶ τῆς Ἀξιόθεας, ὅτι καὶ ἀνδρῶν κατεβέβηκε ἐνδύματα (Διογ. Λαερτ. 3, 31).

8) Κατὰ Εὐνάκιον. 9) Μαρίνου Πρόκλος, κεφ. 28

δρεῖα κατὰ τὸν Ε' μ. Χ. αἰῶνα, ἔπασσε δέ, ὡς γνωστὸν, θόμα τοῦ θρησκολήπτου χριστιανικοῦ δχλου τῆς πόλεως ταύτης. Πόσον δὲ διὰ τῆς σοφίας καὶ τῆς ἀρετῆς αὐτῆς εὐδοκίμει ἡ περιφανὴς φιλόσοφος, δεικνύει τῶν μαθητῶν τῆς ὁ θαυμασμός, οἵτινες ἀθρόοι συνέρρεον περὶ αὐτὴν καὶ ἐξηρτῶντο ἀπὸ τῶν χειλέων τῆς. Ὁ σοφὸς ἐπίσκοπος Πτολεμαῖος Συνέσιος γεραίρων αὐτὴν ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς λέγει καὶ τὰ ἑξῆς:

• Εἰ δὲ θανόντων περ καταλήθοντι εἰν Ἀΐδαο,

αὐτὰρ ἐγὼ κἀκεῖ τῆς φίλης Ὑπατίας μεμνήσομαι. »¹⁾

Ἀΐδιον δὲ μνημεῖον εἰς τὴν μεγάλην ταύτην Ἑλληνίδα ἔστησε καὶ ὁ σύγχρονος ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ποιητὴς Παλλαδάς, ὅστις ἐν τινι ἐπιγράμματι ὠνόμασεν αὐτὴν

ἤχσαντον ἥστρον τῆς σούφης παιδευσεως.²⁾

* *

Τοιαύτη ἡ τῆς γυναικὸς ἱστορία ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλλάδι, τοιαύτη δὲ ἡ τότε Ἑλληνίς. Ὅποια δὲ ἐγένετο ἐν ταῖς ἑπειτα περιόδῳ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, δεικνύουσιν ἡ Ἀθηναῖς, ἡ ὕστερον αὐτοκράτειρα Εὐδοκία, ἡ Κασία (Κασσιανή), Εἰρήνη ἡ Ἀθηναία, Ἀννα ἡ Κομνηνὴ καὶ αἱ ἄλλαι σοφαὶ ἑλληνίδες. Ἐς ἄλλοι ἀνέλαβον νὰ ὑμνήσωσιν ἐν τῇ συνεδρίῳ τούτῳ. Ἀς ἐλπίσωμεν ὅτι τῆς Ἑλλάδος τὸ παράδειγμα ἐκ χειραγωγῆσιν τοὺς μέλλοντας νὰ ρυθμίσωσιν ἐπὶ τὸ σκοπιμώτερον καὶ λυσιτελέστερον τὸν νέον τῆς Ἑλληνίδος βίον, εἰς δὲ τὸν στέφανον τῶν ἀδαμάντων τῶν μεγάλων Ἑλληνίδων τοῦ παρελθόντος, ὃν δι' ὀλίγων ἐπεδείξαμεν εἰς ὑμᾶς, κλείστας καὶ ἄλλας θὰ προσθέσῃ ἡ νέα περίοδος τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἧς ἡ βίσις στερεὰ καὶ ἀκλόνητος τίθεται σήμερον διὰ τῶν μεγαλουργημάτων τῶν γενναίων προμάχων τῶν ἑλληνικῶν δικαίων. ὣς διὰ τῶν εὐγενῶν ἰδεωδῶν ἐγαλούχησαν αἱ ὑπέροχοι μητέρες τῆς μεγάλης καὶ ἐνδόξου Ἑλλάδος. τῆς αἰωνίας πατρίδος παντός· εἰ καλὸν καὶ γενναῖον καὶ ὑψηλὸν ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ ἡ ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητος.

1) Ἑρμ. 124· Περὶ Ἰλιάδ. X 389).

2) Anthol. Palat. IX. 400.